

дродна библиотека
РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ

0 СР 636

АРКОВИЋ Д.

метиљу

000000095

COBISS ©

ПЕСКОВАЦ

ЈЕДНА БИБЛИОТЕКА

ЕТ. ДУШАН Ј. МАРКОВИЋ

МЕТИЉ

POST OFFICE BOX 1000

RECEIVED BY MAIL

WEST

а/ 95
636.3

Бр. 17

17 - X - 1945 г.

ЛЕСКОВАЦ

91

ПОЉОПРИВРЕДНА БИБЛИОТЕКА

91

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСКОВЦА

Бр. 2224

Струка 63

О МЕТИЉУ И МЕТИЉАВОСТИ

Вет. АНДРИЈАНА МАРКОВИЋ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСКОВЦА

Бр. 1042

Степење

Струка

1 9 4 5

Издање Издавачко-просветне задруге »ИПРОЗ«
Београд, Франкопанова 15

Уређује
ОДБОР СТРУЧЊАКА

О метиљу и метиљавости

Штета од метиљавости

Најраширенија и најчешћа сточна паразитна болест у нашој држави свакако је метиљавост. Нема краја у нас где метиљ није познат и где не ствара штету редовно сваке године, а та је штета далеко већа за кишних година са великим поплавама, какве у нас нису ретке.

Привредна штета коју метиљавост чини нашем сточарству веома је велика, а састоји се **прво** у томе што знатан број оваца и говеди угине од те болести; **друго** што се још већи број метиљаве мршаве стоке продаје месарима јевтино ради клања да се на тај начин избегне липсавање; **треће** што огроман број метиљаве стоке не само не напредује него пропада и губи у тежини, а овце и краве дају слаб подмладак и мало млека; **четврто** што метиљаве овце дају мало вуне и слаб квалитет; **пето** што радна метиљава стока постаје слаба и неспособна за рад и **шесто** што се код заклане метиљаве стоке на кланицама уништи огромна количина метиљавих јетри, а месо није слабијег квалитета.

При процени целокупне штете пре овог рата за целу Југославију узимало се у обзир да смо имали око 10,000.000 оваца и преко 4,000.000 говеда. Може се слободно рећи на основу наших дугогодишњих опажања да је 40% оваца и говеди сваке године метиљаво у толикој мери да болује од метиљавости. Број метиљем заражене стоке уопште је далеко већи; он иде у нас просечно и до 70%, али на 40% стоке (оваца и говеда) испољава се штета коју поменусмо.

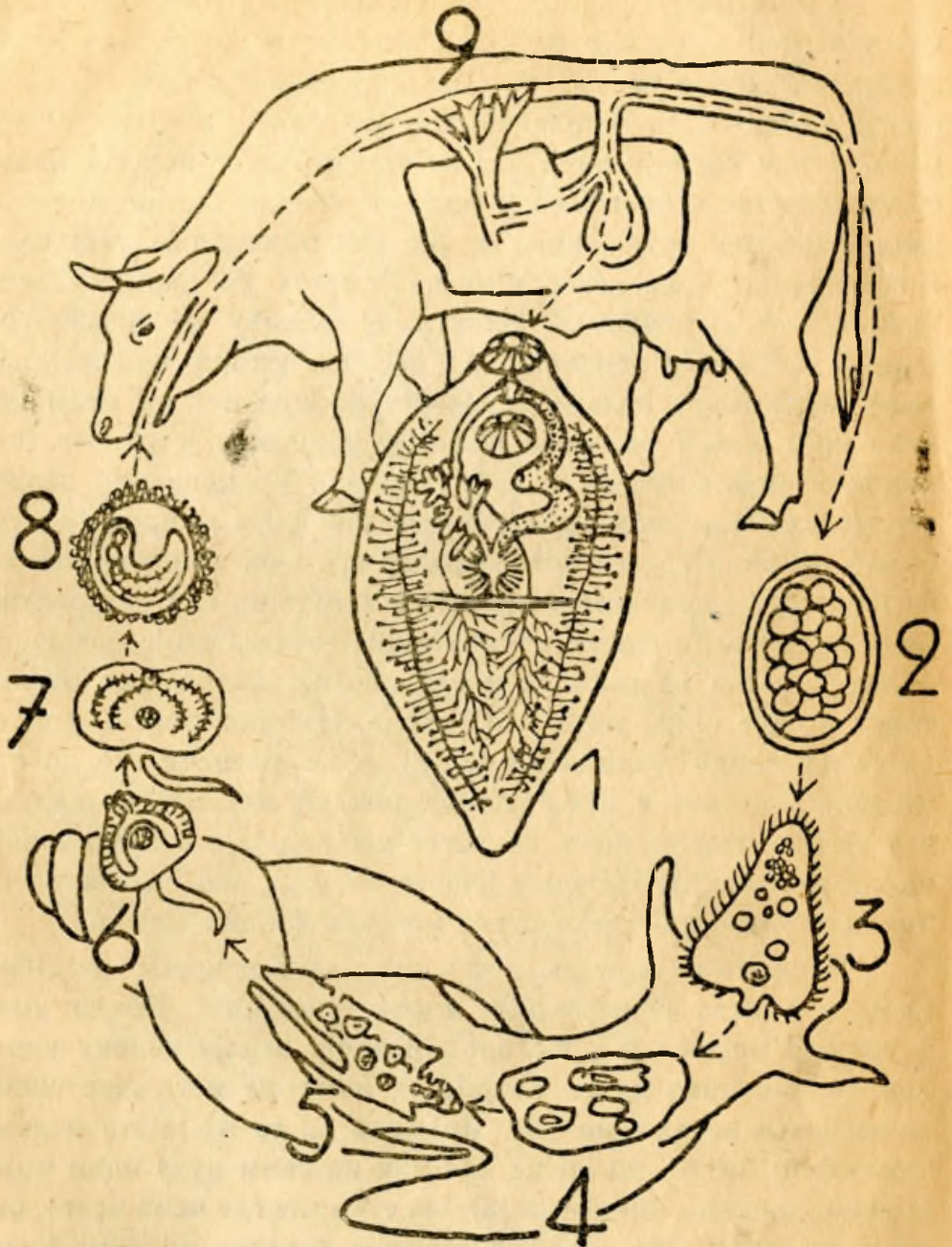
Значи, другим речима, да се штета од метиљавости изражава у разним видовима на отприлике четири милиона оваца и 1,600.000 говеди, а то опет значи да је укупна штета од метиљавости, без претеривања, премашила годишње 100 милиона динара. Ови бројеви говоре јасно и речито о привредном значају ове болести и намећу императивну дужност како сточарима тако и свима онима који су обавезни да се старају о унапређењу народне привреде, да поклоне дужну пажњу овој сточној болести и њеном сузбијању.

Опис метиља

Сваки наш сељак добро познаје метиљ, који као паразит (готован) живи у јетри овце, козе и говеди. То је пљоснат, листу сличан црв, 2—4 см. дуг и 1—1½ см широк, који се храни соковима јетре. Од броја метиља у јетри зависи и степен обољења метиљаве животиње. Што је више метиља у јетри теже је и обољење. Мали број метиља није уопште опасан и не изазива обољење. Само велики број метиља ствара у првом реду обољење јетре, а онда и целог тела. У јетри једне метиљаве овце може се наћи у најгорем случају до хиљаду метиља, а код говеда и до две хиљаде. Овај метиљ кога смо описали зове се велики или крупни метиљ за разлику од ситног метиља који је такође у нас раширен у мањој или већој мери. Долази заједно с крупним метиљем. У неким крајевима зову га »мушицом«, јер је по свом ситном и мрком изгледу сличан мушицама. Тај метиљ није, срећом, опасан тако као крупни и не наноси велику штету. Лек који се употребљава против крупног метиља на ситни метиљ не делује.

Како се метиљ плоди и множи

Метиљ расте у јетри метиљаве животиње и ту се плоди. Он леже јаја, која жуч из жучне бешике односи у црева, а одатле се изметом (балегом) избацује на ђубриште или на испашу, већ према томе где се метиљаве животиње налазе. Утврђено је да један метиљ у години дана излеже шест до десет хиљада јаја. Из ових јаја развијају се млади метиљи.

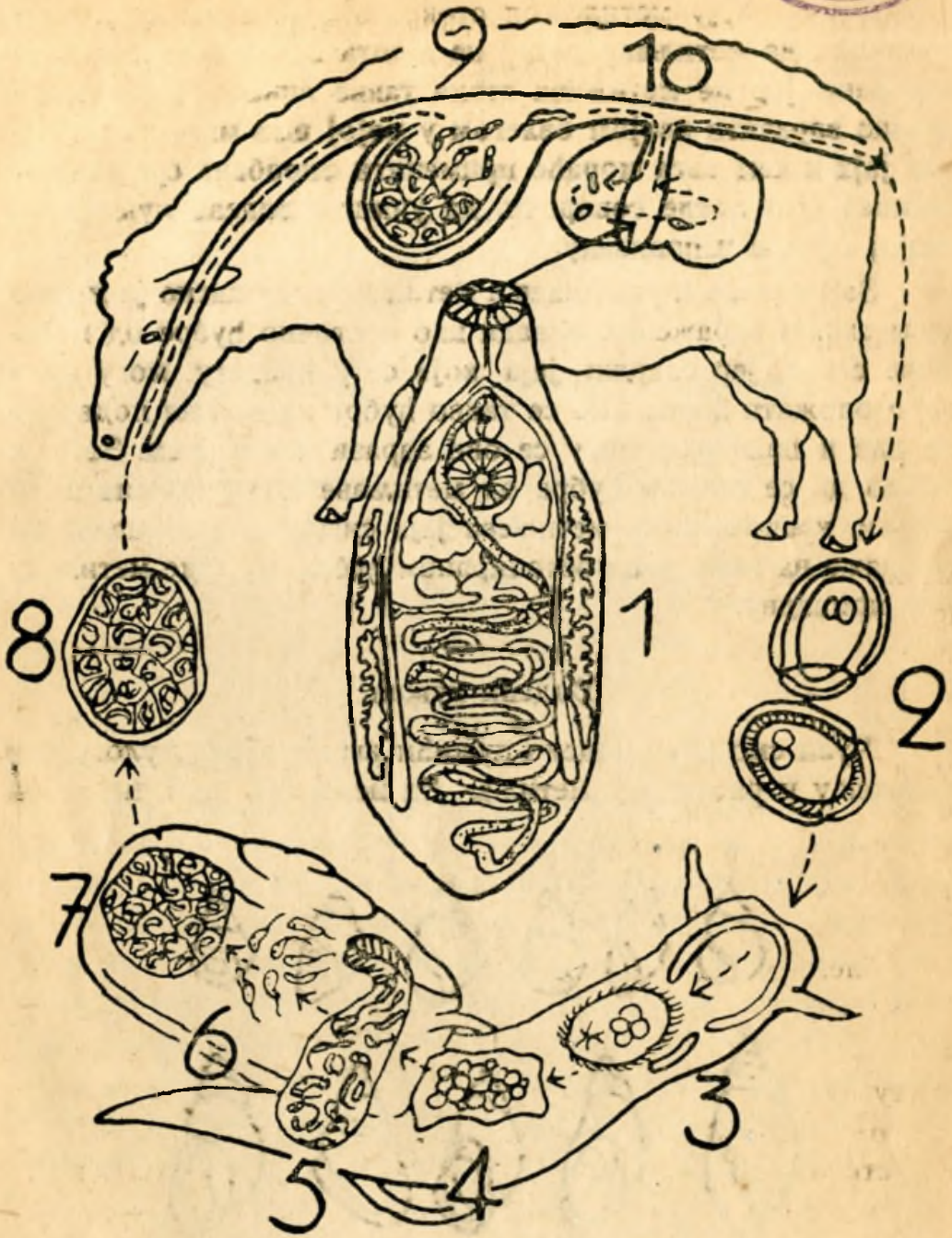

Сл. 1. — Развој и множење метиља. — 1. метиљ, 2. метиљево јаје, 3—6 развијање и множење зачетка у пужу, 7—8. зрели заметак, 9. органи за варење и јетра.

Међутим, њихов развој је веома сложен и није само интересантан него је и поучан, јер се знање о њиховом развоју може корисно употребити у борби противу метиља. Зато ћемо посветити неколико речи његовом развоју и множењу.

Ако метиљева јаја са сточним изметом (балегом) падну на суву земљу, па ако су још изложена и сунцу, она ће се осушити и убрзо пропасти. У животу се могу одржати само она јаја која падну на влажно тле или у бару и томе слично. Само у том случају из јајета за три до шест недеља изађе ситан заметак који плива у води и тражи ситног воденог (или барског) пужа, кога у нашим подводним ливадама и пашњацима има увек много. Заметак се зарије у тело пужића већ за неколико минута. У пужићу се он зачури у малу бобицу у времену од две до четири недеље. За даље две недеље излеже се из ове бобице пет до осам црвића који одмах одлазе и продиру у пужеву јетру. Из сваког овог црвића развија се после неког времена око двадесет метиљу сличних црва, напуштају пужа и пливају слободно по води где се после краћег времена прилепе на траву нарочитим лепивом и постају непомици, али се простим оком виде као белкасте, кречу сличне тачке. Ово је последњи облик заметка из кога се после развије метиљ кад овакву траву поједе овца, коза или говедо. Из овог описа види се да се из једног метиљевог јајета може развити сто до сто педесет заметака и исто толико младих метиља, па кад један метиљ излеже шест до десет хиљада јаја годишње значи да из тих јаја од само једног метиља, ако сва падну на погодно тле, може да настане милион младих метиља.

Метиљеви замци који кроз дуже време не нађу пужа и у њега се не зарију морају пропасти. Према томе у животу метиља и у његовом развоју играју велику улогу две ствари, прво да ли ће јаје са изметом метиљаве животиње пасти на влажно тле, погодно да се из јајета излеже заметак, и друго, да ли ће заметак на свом путу наћи којег воденог пужића. Падне ли јаје на суво тле где нема влаге, оно мора пропасти. Не нађе ли метиљев заметак воденог пужа, он мора такође пропасти. Постоје дакле два услова који се морају испунити па да се из метиљевог јајета развију мла-

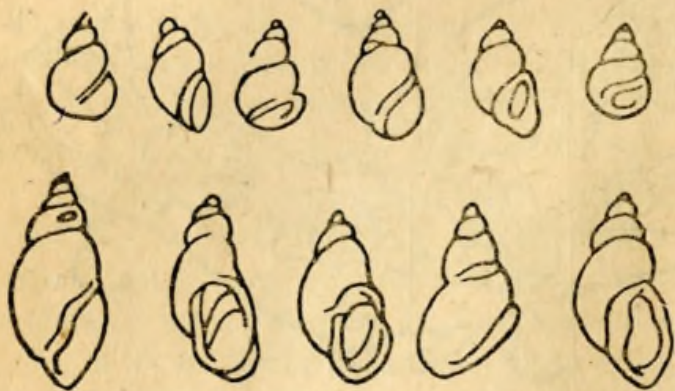
Сл. 2. — **Развој и множење метиља.** — 1. метиљ, 2. метиљево јаје,
3—7. развијање и множење зачетка у пужу, 8. зрели заметак,
9—10. органи за варење и јетра.

ди метиљи, а то су влага и водени пужић. Према томе сточар, да би се успешно борио против метиља и метиљавости као болести коју метиљ код стоке ствара, мора настојати пре свега да метиљаву стоку не пушта на влажне ливаде и пашњаке, јер ће метиљава стока такве ливаде и такве пашњаке заразити својом балегом у којој има много метиљевих јаја и сем тога мораће применити опробана средства, о којима ћемо после говорити, да уништи водене пужиће на својој ливади и пашњаку.

За ширење и разношење метиљавости опасно је и сено са метиљем заражених ливада као и сточно ђубре од метиљаве стоке, јер садржи јаја која се у ђубрету могу врло дуго одржати жива. Ако се такво ђубре извози на подводне ливаде и пашњаке, могу се ови заразити метиљем. Зато је добро да се стајско ђубре од метиљаве стоке посипа негашеним кречом, који метиљева јаја сигурно уништава и да се слаже на гомилу на бетонираном ђубришту, где метиљева јаја пропадну.

Водени пужић

Чули смо како водени пужићи играју велику улогу при множењу и развијању метиља. Да нема тих пужића не би

Сл. 3. — Водени (барски) пужићи разне величине

било ни метиља, јер се метиљ не би могао уопште множити. Овај пужић је врло ситан, једва пола до један см. дуг. Плоди

се двапут годишње, упроче месеца марта и лети месеца јула. Главна сезона када пужићи излучују зреле метиљеве заметке јесте јесен и зима, од септембра до марта месеца. Ови пужеви живе у локвама, барама, мочварама, у муљу, у стајаћим водама и могу да живе и без воде на влажним местима. Пужеви избегавају текућу воду брзицу у каналима и шанчевима и траже мирну воду уз обалу канала и шанаца или у барама. Зато и јесте трава на обалама канала и шанчева нарочито заражена метиљевим замецима који тамо мирно чекају на своје жртве.

Судбина заметка у метиљавој животињи

Шта се догађа са заметком метиља кад га овца или говече поједе са травом? Кад стигне у желудац (стомак), заметак се пре свега под дејством желудачних сокова ослободи свог белог, кречу сличног оклопа, стигне у црева и одатле може стићи до јетре на три начина: прво да из црева уђе директно у жучну бешику природним путем, друго да продре кроз зидове крвних судова и из крви допре до јетре и треће да избуши зидове црева, уђе у трбушину шупљину и одатле се зарије у јетру бушећи по њој канале.

Када овца поједе траву заражену метиљевим замецима треба да прође десет до четрнаест недеља па да с изметом овце већ почну излазити јаја од тих младих метиља. За 10 до 14 недеља, дакле, развије се у овци из заметка одрастао и за плођење способан метиљ. Млади и још ситни метиљи бушећи јетру озлеђују је, а после сисају њене сокове и сталним надражавањем изазивају запаљење јетре, због чега, када је метиља много, страда варење хране код метиљаве животиње, животиња слаби и једном речи болује од метиљавости.

Сезона метиљавости

Метиљавост је болест од које стока може да болује преко целе године, али се ипак највише јавља сјесени и зими из разлога што је тада највише влаге и највише мети-

љевих заметака, па постоји и највећа могућност да се стока зарази у то доба године, а сем тога зими се стока обично слабије храни па зато и болест узима више маха. Истина, јака зима може уништити метиљеве заметке на трави и у води, али се они ипак могу одржати у близини извора где се вода не смрзава, као и за благе зиме, па према томе постоји могућност да се стока и зими зарази метиљем, нарочито у крајевима где постоји тзв. зимска испаша.

Знаци болести

Познати су добро знаци обољења у метиљаве овце као и код говеда. Метиљава животиња слабо једе, бира храну, постаје малокрвна, очне су јој слузокоже бледе, губи тежину и стално слаби док се најзад неподгуши тј. док се не појави оток испод гуше па затим испод предњих ногу, а код овце руно местимице испада и трбух се повећа, испуњен течношћу. Кад се појави јак пролив, метиљава животиња брзо угине.

Нагли облик болести

Поред обичне слике болести која се јавља код метиљаве стоке, постоји нарочито за време кишних година и поплава веома опасан облик метиљавости када овце а и говеда упркос лечењу нагло липсавају у великом броју. Тај облик метиљавости назива се у народу у неким крајевима »водени метиљ« или »обар«, а јавља се обично месеца маја и јуна. Водени метиљ се зове зато што се у трбушној шупљини сакупи велика количина течности (ексудата), а обар се назива, јер је јетра у таквим случајевима крта као да је обарена, кувана. Ево зашто се јавља овај опасни облик метиљавости: када стока пасе на мочварној испашаи за коју се зна да је заражена метиљем у великој мери нарочито за време поплава, и на којој има много ситних водених пужева, тада у тело овце, козе или говеда у кратком времену од неколико дана уђе огроман број метиљевих заметака који допру у великом броју у јетру на начин који смо мало

пре изложили. Замеци, пошто их је врло много, избуше јетру такорећи уздуж и попречно каналима који се на пресеку јетре ножем виде као ситне кржаве тачке. Пошто су меци ушли у јетру у великом броју из трбушне шупљине, канали су отворени у трбушну шупљину. Јетра је отечена и знатно повећана. У трбушној шупљини настане запаљење с великом количином течности. Овако оболеле овце изостају из стада, тешко дишу, не једу, много леже, врло брзо и јако омршаве, слабе и липсавају. Сваког дана у већем стаду угине по пет до десет оваца. За овај случај би се могла можда применити народна изрека да »чобани метиљају овце«, јер злочин је напасати и напајати овце у мочварима зараженим метиљем изузев случаја када због великих поплава нема избора у испашаи, него се стока напаса тамо где може. Овај нагли облик метиљавости јавља се обично у вези са временским приликама тј. ако иза благе зиме наиђу кише и поплаве.

У развоју ове болести, како код оваца, коза, тако и говеда, велику, врло велику улогу игра исхрана стоке. Добро храњена стока одолева метиљу нарочито ако се лечи, док слабо храњена подлеже и пропада и упркос лечењу. Метиљаву стоку зато треба за време лечења добро хранити зрнастом храном.

Треба напоменути овде једну занимљиву појаву код метиљаве стоке. Сјесени и почетком зиме стижу на кланицу овце добро угојене али метиљаве, које месари радо купују, а селаци их исто тако радо продају, јер знају да ће те исте овце касније преко зиме ослабити и пропасти од метиљавости, ако не буду лечене. Овце према томе у почетном стању заражености метиљем, ако њихов број није сувише велик, добро напредују и гоје се, свакако из разлога што су умерено заражене метиљем, па они чине надражај на јетру која због тога јаче излучује своје сокове и зато се храна боље вари и искоришћује. Пошто то стање не траје дуго, јер се овце стално и даље заражују метиљем, па слабе и губе тежину. Сваки сточар треба да брзо води рачуна, па да овце продаје док су дебеле или да их лечи док су још наоко здраве.

Средства у борби противу метиља

У борби противу метиља и метиљавости постоје ова успешна средства:

1. Регулација и чишћење река које из године у годину плаве велике површине земље и стварају погодне услове за постојање и ширење метиља. Регулацијом таквих река исушиле би се истовремено велике површине мочварног земљишта, које су сада легло метиља и маларије, а регулацијом постале би плодна земља способна за производњу културног биља.

2. Канализација и исушивање мочварних терена.

Оба ова средства спадају у област старања привредне политике и изводе се из јавних финансиских средстава.

3. Уништавање водених пужића је такође моћно и успешно средство у борби противу метиља, а не захтева велика финансиска средства, него само нешто свести и добре воље сточара и њихових привредних организација.

4. Избегавати пашу на барским (мочварним) теренима и не појити стоку барском водом, јер је она пуна метиљевих заметака.

5. Лечење метиљавих животиња примењује се већ последња два деценија у нас све више и више са успехом.

Ова последња три средства спадају више у област приватног неголи јавног старања, кад би се у пуној мери примењивала, давала би сигурно одличне резултате.

Пошто водени пужићи о којима смо гворили имају тако важну улогу приликом множења и ширења метиља, природно је да њима треба поклонити пуну пажњу и да их треба уништавати, јер њиховим уништавањем одузимамо могућност опстанка метиљу. Постоји за то више добрих средстава. Са успехом се употребљава $\frac{1}{2}$ до 2% раствора плавог или зеленог камена, а и раствор кухињске соли такође их уништава. Калијеве соли које служе за ђубрење ливада и пашњака у исто време уништавају и ове пужиће. Исто тако се са успехом примењује креч растворен у води, тако да се на сто литара воде узме триста грама негашеног или свеже гашеног креча. За хиљаду литара воде треба три

г креча; та количина раствора је потребна за један хектар површине. Поменути растворима прскају се ливаде или пашњаци обичним прскалицама које се употребљавају у вођарству или у виноградарству.

Свима свесним сточарима, земљорадницима, задругарима и њиховим задругама најтоплије препоручујемо да се спреме за организовану борбу противу метиља тако да на поменути начин уништавају водене или барске пужиће. Успех неће изостати само ако тај посао, ако та борба буде добро организована на већој површини. Треба знати и то да патке и гуске веома радо једу ове пужиће па их због тога треба истеривати на ливаде и пашњаке.

За борбу противу метиља важно је такође знати да се приликом клања метиљаве стоке метиљава јетра мора уништавати или кувати па је такву давати за храну свињама. Ако пресну метиљаву јетру дамо псима или свињама, метиљева јаја прођу кроз црева тих животиња неопштећена и тако могу доспети на влажне пашњаке или ливаде и заразити их метиљем.

Лечење

Метиљ живи и плоди се у јетри, органу жуч и има веома важну улогу у варењу хране. Жуч се излива посебним каналом из жучне бешике у танко црево где се меша са храном која стиже из стомака (желуца). Истим путем излазе и метиљева јаја у црева па се балегом избацују напоље. Присуство метиља у јетри, нарочито ако их је много, изазива запаљење жучних канала. Јетра отекуће, оболи и због тога настаје поремећај у њеном раду, поремећај у варењу. Црева не добијају жучи у довољној количини и исправном саставу па због тога и настају поремећаји у варењу, тело не може храну искоришћавати, животиња слаби, подгуши се, добија водену болест и, ако се на време не лечи, пропада.

Тек нешто пре првог светског рата пронађен је добар лек противу метиљавости, а после рата појавио се велики број разних лекова који су били сразмерно врло скупи.

Конкуренција је временом сузбила цену лековима, а наш Државни завод за производњу ветеринарских цеписа и лекова у Београду производи данас одличан лек »протуметиљ« у капсулама и у таблетама. Једна до две капсуле тога лека довољне су да излече једну овцу. Колико се говеђих капсула истог лека даје једном грлу, зависи од тежине говечета. Овај лек је познат у целој нашој земљи због свога одличнога лековитог дејства. Сточари којима је лек потребан треба да се јаве месној народној власти или задрузи, па ће им га оне поручити.

Не би требало никада чекати да се испоље знаци болести на великом броју животиња па тек тада почети лечење метиљаве стоке. Самим прегледом балеге може се увек утврдити да ли је нека стока метиљава или није, јер се у балегу могу лупом запазити метиљава јаја, ако је животиња заражена метиљем. Преглед балеге може извршити ветеринар. То важи како за овце, козе, тако и за говеда. Врло често говеда су слаба, те не напредују, а краве дају мало млека само зато што су метиљаве. Лечењем таквих грла противу метиља постиже се велики успех.

У крајевима где метиљавост стално влада, није довољно давати лек само једаред у години него и више пута, јер се животиње стално заражују на мочварној испашу. Метиљаву стоку треба свакако лечити и то на време, али притом је добро хранити и не заборавити на ону поменућу народну изреку да »чобани метиљају овце«, јер добар и савестан чобанин избегава опасне испаше и на тај начин може да сачува своју стоку.

Како овцама, козама тако и говедима па и свињама, лек се даје ујутру пре храњења, тачно по заводском упутству које је отштампано и приложено свакој кутији са лековима.

Треба упамтити да капсуле за овце садрже други лек него оне одређене за говеда. Говеда не подносе лек у капсулама намењен овцама. Од овчих капсула говеда добијају тровање и могу угинути. Било је, на жалост, случајева за време рата да су неки сточари у недостатку говеђих капсула да-

вали говедима већи број овчих капсула па су им говеда оболела и угинула.

Закључак

На крају да поновимо и подвучемо оно што је најважније из овог нашег излагања о борби противу метиља:

1. Чувајмо стоку и не пуштајмо је да пасе или пије воду на мочварним, метиљем зараженим испашама и барама, где год се то може спровести.

2. Обратимо највећу пажњу уништавању водених пужева без којих не може бити метиља. Прскајмо мочварне, подводне и метиљем заражене пашњаке средствима која смо напред изложили.

3. Не чекајмо да нам се сва стока разболи од метиља па да је тек онда лечимо. Чинимо то много раније било на основу испитивања балега од стоке за коју сумњамо да је метиљава, или пошто смо се клањем једног брва ситне стоке уверили да је стока метиљава. Стоку која пасе на мочварним испашама треба да лечимо више пута преко године.

4. Хранимо добро метиљаву стоку нарочито за време лечења и после тога и

5. Снабдевајмо се добрим и јевтиним леком »протуметиљем« из Државног завода за ветеринарска цепива и лекове у Београду и лечимо своју стоку још док је при снази.

248 / 5 ш 0 ш 0 2, 0 4 0 4 1